

Johdanto

Yleistä RDA:sta 15.9.2022

Marja-Liisa Seppälä

Kuvailusääntöpalvelu

Esityksessä käsitellään

- Kuvailusääntöjen merkitys
- RDA:n uudistusten yleiskuva
- Kuvailuympäristö ja RDA
- Eteneminen RDA-uudistuksessa

Kuvailusääntöjen merkitys

Kuvailusääntöjen rooli

- Ohjaavat kuvailijaa tuottamaan metatietoja
 - Riittävästi
 - Kuvailun kansalliset asiantuntijaryhmät ovat muodostaneet RDA:n kuvailutasot (pakolliset elementit)
 - Tarkasti
 - RDA antaa ohjeet tietojen valintaan ja merkitsemiseen
- Riittävä määrä oikein merkittyjä metatietoja:
 - Tukee metatietojen yhteistuotantoa
 - Antaa kattavuuden ja tarkkuuden tiedonhakuun

Kuvailusäännöt kertovat

- Mitä kirjastoissa kuvaillaan:
 - Aineiston kuvailu keskiössä
 - Aineistoon liittyvät henkilöt, paikat jne.
- Mitkä aineiston ja muiden kuvailukohteiden ominaisuuksista sisällytetään kuvailuun:
 - Nimeke, kustantaja, julkaisuaika, painos, koko jne.
- Miten ominaisuuksiin liittyvät tiedot merkitään kuvailuun:
 - Jäljentämällä tiedot aineistosta
 - Poimimalla sopiva termi sanastosta
 - Jne.

Kuvailusääntöjen rajoitteet

- Kuvailusäännöillä merkitystä vain, jos niitä noudatetaan:
 - Kuvailusääntötietoisuutta ja -osaamista parannettava
- Kuvailusäännöt ovat formaattineutraalit:
 - Eivät sano, miten tiedot syötetään tietojärjestelmään
 - Eivät suoraan vaikuta formaattien tai tietomallien kehittämiseen
- Kirjastojen kuvailusäännöt soveltuvat lähinnä julkaistun aineiston kuvailuun:
 - Ei tue tutkimusaineiston, arkistoaineiston jne. kuvailua

RDA:n uudistusten yleiskuva

Ohjeistus-osio (Guidance) = uutuuksiluettelo

RDA Toolkit - Johdanto RDA:han

https://access.rdatoolkit.org/Guidance/Index?externalId=fi-FI_ala-d3b460ae-1818-3459-8c9c-9dd5fda8edf8

Most Visited Sähköposti Yle Klassinen | Radio | ... Etusivu - Flamma UniCafe KUPOLI - Kansalliskirja... Työajanseuranta Kiwi R Homepage | RDA Too... CMS RDA-L - ALA Sanakirja.fi Fratello x La Torrefazi...

R | D | A TOOLKIT Alkuperäinen Toolkit Ohje Suomi Lähetä palautetta

The National Library of Finland Profili

ENTITEETIT OHJEISTUS LINJAUKSET LÄHTEET Koko RDA Toolkit Hae

Ohjeistus > Johdanto

Johdanto

Sisällysluettelo

- Johdanto RDA:han
 - Tarkoitukset
 - RDA:n rajoitukset
 - Ehdot
 - Vaihtoehdot
 - Esimerkit
 - RDA:n soveltamisprofiilit
 - RDA:n tietokannat
- RDA:n tavoitteet
 - Tavoitteet
 - Periaatteet
- RDA:han liittyvät standardit
 - RDA:n perusteet
 - Suhde muihin standardeihin
 - RDIF
 - ISB
 - MA
 - Dublin Core

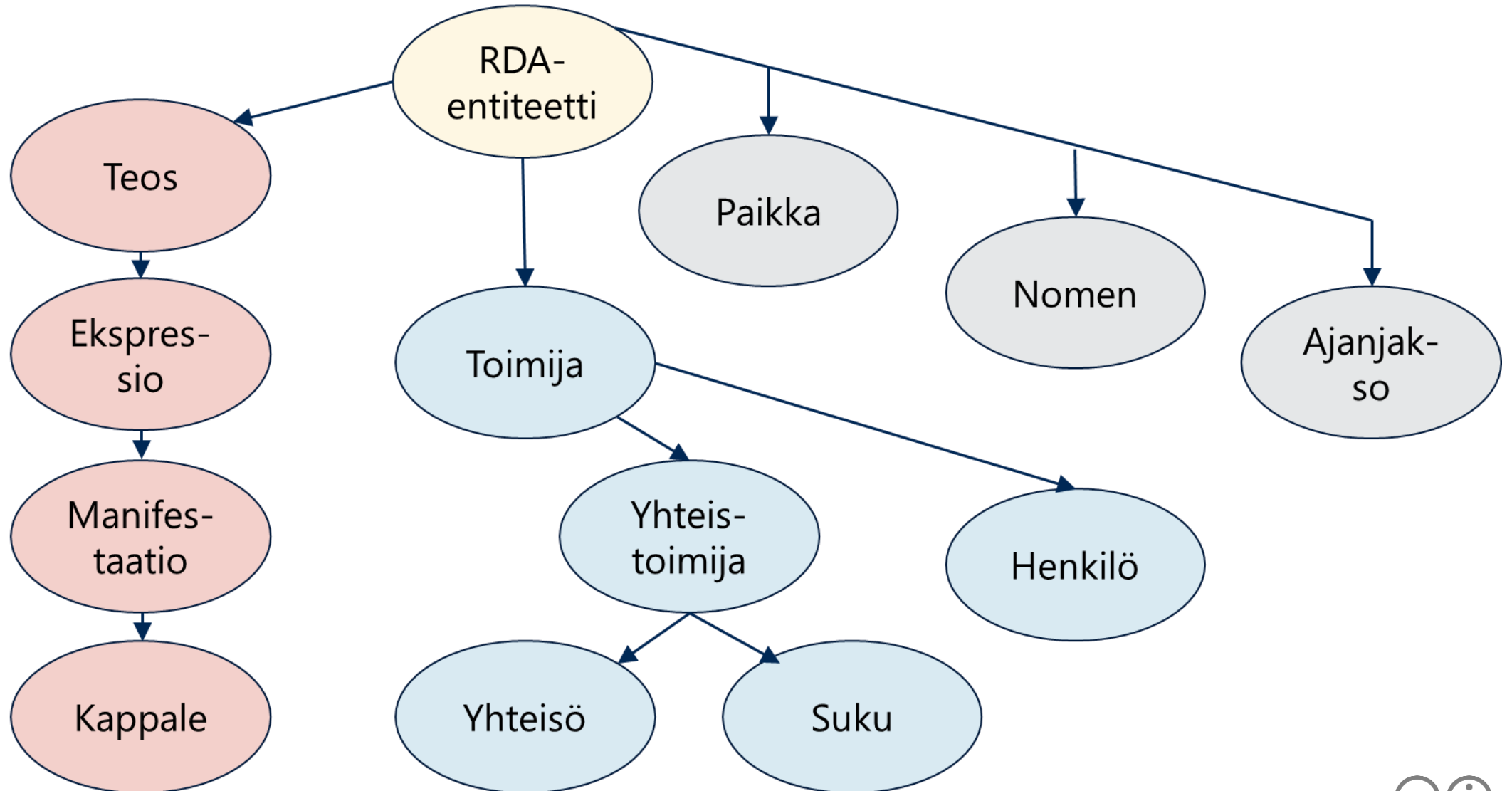
Linjausten valinta (0)
Älä näytä mitään

https://access.rdatoolkit.org/Guidance/Index?externalId=fi-FI_ala-d3b460ae-1818-3459-8c9c-9dd5fda8edf8#network

Uudet kuvailun kohteet eli entiteetit

- Uudistuneessa RDA:ssa kuvailun kohteina myös paikka, ajanjakso, nomen, yhteistoimija, toimija ja RDA-entiteetti:
 - Mikään näistä ei muuta kuvailua MARC 21 -formaattissa
 - Uusien entiteettien kuvailu vaatii uuden tietomallin (MARC:in seuraajan)
- Uudet entiteetit tärkeää tiedostaa:
 - Vaikuttavat sääntötekstin sijoittumiseen RDA Toolkitissä
 - Esim. tietolähteen (reference source) linjaukset löytyvät nomen-entiteetin yhteydestä
 - Esim. yhteistoimija-entiteetin yhteydessä on sääntötekstiä, joka liittyy sekä sukuun että yhteisöön

RDA:n entiteettien hierarkia

Aineistomallinnukset

- Aggregaattien uusi mallinnus:
 - Määrittelee erityyppisiä koosteaineistoja, joille sovelletaan samaa mallia
 - Erottelee aggregaattikokonaisuuden ja siihen sisältyvien aineistojen kuvailun
 - Vaatii uuden kuvailun, jos kokonaisuuden teos- tai ekspressiotasolla tapahtuu muutoksia
 - Sovelletaan mm. musiikkiaineistojen kuvailuun
- Pyrkii koosteiden kuvailun yhdenmukaisuuteen ja ekonomisuuteen

Aineistomallinnukset (2)

- Diakronisen aineiston mallinnus:
 - Koskee ajan myötä muuttuvia ja julkaistavia aineistoja, esim. sarjat, verkkoaineistot
 - Tyypittelee eri tavoilla karttuvia aineistoja ja sitoo ne samaan kuvailutapaan
 - Vaatii uutta kuvailua, jos teos-, ekspressio- tai manifestaatiotasolla tapahtuu muutoksia
- Pyrkii eri suuntaan polveilevien aineistojen muutosten hallintaan

Uudet elementit

- Paljon lisää suhde-elementtejä eli viittauksia entiteetistä toiseen
 - Spesifit suhde-elementit korvanneet suhdemääritteet, joita voitiin käyttää monessa kuvailun kohdassa
 - Suhde-elementin nimikkeeseen (label) sisällytetty mihin elementti viittaa:
 - Nimikkeet välillä vaikeasti muotoiltuja -> ihmisystävällisempien nimikkeiden tuottamista Metatietosanastoon suunnitellaan
- Manifestaatiomerkinnot
 - Sallivat tiedon kopioinnin kuvailuun sellaisenaan
 - Ennakoivat bibliografisen tiedon koneavusteista tuottamista

Uudet elementit (2)

- Edustava ekspressio -nimikkeiset elementit
 - Sallivat ekspressiotyypisten ominaisuuksien tallentamisen teokseen
 - Kädenojennus BIBFRAME-tietomallin teoksen suuntaan
- Suurimmalle osalle uusia elementtejä on luotu tai luodaan uusia kenttiä MARC 21 -formaattiin

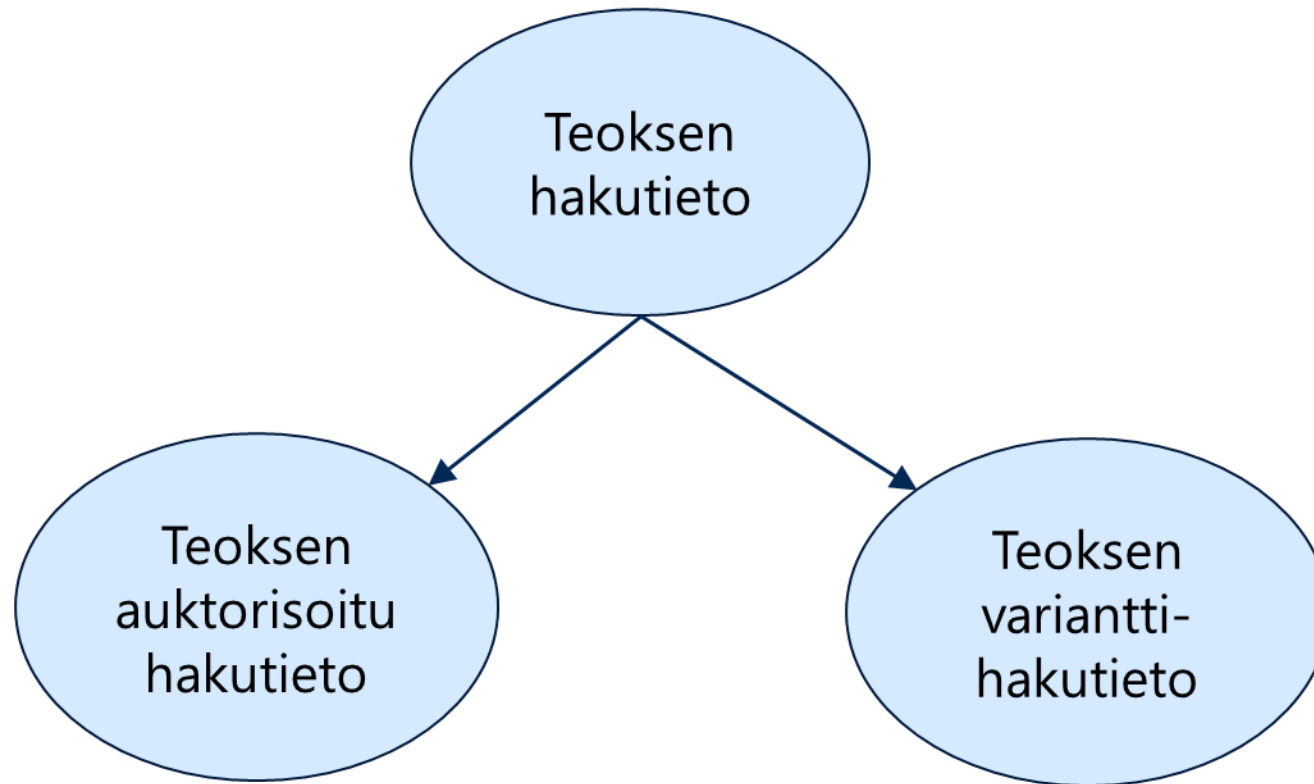
Uudistunut tekstin rakenne

- Selkeästi jaetut tekstiosiot:
 - Entiteetit-osio: ydinsäännöt
 - Ohjeistus-osio: yleiset ohjeet
 - Linjaukset-osio: eri maiden linjaukset
 - Lähteet-osio: sanastot, kansalliset tarkennetut ohjeet jne.
- Entiteettien pääluvuissa uutta: mm.
 - Entiteetin rajat: muutokset, jotka vaativat uutta kuvailua
 - Entiteetin merkitsemistapa
 - Sivun alalaidassa listaus kaikista entiteetin kuvailussa käytettävistä elementeistä

Uudistunut tekstin rakenne (2)

- Elementtiluvuissa uutta: mm.
 - Elementin tiedot -laatikko (element reference) sisältää "datateknisiä" tietoja
 - Merkitsemistapa: linjaus ensisijaisesta merkitsemistavasta
 - Elementtien (ja elementtilukujen) hierarkiaa lisätty:
 - Esim. hakutieto-elementin (yläelementti) yhteydessä osa auktorisoidun hakutiedon (alaelementti) muodostamisen ohjeista
- Sääntötekstissä runsaasti vaihtoehtoja:
 - Vaihtoehtojen lisääntyminen vaatii kansallisia linjauksia -> eri maiden versiot RDA:sta voivat erota toisistaan
- Linjaukset saa näkymään tekstin oikealle puolelle
- Esimerkit tulossa myöhemmin tekstin yhteyteen

Esimerkki elementtien hierarkiasta

Terminologia ja kansainvälistäminen

- Paljon uusia termejä:
 - ks. määritelmät ja selitykset RDA-verkkosivujen [Terminologia-sivulta](#)
- Hankalat lauserakenteet:
 - Suomennoksessa pystytään vain vähän vaikuttamaan hankaliin lauserakenteisiin
 - Teksti kootaan paloista -> "konemaiset" ilmaukset
- Sääntötekstistä karsittu anglo-amerikkalaisia piirteitä
 - Jokainen maa tuottaa omat tarkennetut ohjeet, esim. musiikin auktorisoitujen hakutietojen muodostamiseen

Linkitetyn datan vaikutus RDA:han

- Linkitetyn datan vaikutus metatietojen tuotantoon:
 - Kuvailija tuottaa metatietoelementtiin sisällön "poimimalla" valmiin tiedon kansallisesta tai kansainvälisestä sanastosta tai tietokannasta
 - Poiminta muodostaa linkin, jos sanasto/tietokanta on linkitettävää dataa (sis. tunnisteet)
- RDA linkitetyn datan sisältöstandardina:
 - Aineiston kuvailu jaettu tarkoituksenmukaisiin paloihin, joita yhdistellään linkityksin -> ekonomisuus
 - Suhde-elementtien määrä lisääntynyt ja attribuuttielementtien vähentynyt
 - RDA on sääntötekstin lisäksi sanasto (linkittyvää dataa) ja tietomalli [RDA Registry -palvelussa](#)

Muuttumattomat asiat

- MARC 21 -formaatti ja siihen pohjaavat sovellusohjeet tulevat tukemaan myös uudistuneen RDA:n käyttöä
 - Kuvailusääntöjen ohjaavuus säilyy ja tarkentuu mm. merkitsemisen suhteen
- Sääntötekstin sisältö suurelta osin sama kuin alkuperäisessä RDA:ssa
 - Kansainväliset standardit muuttuvat hitaasti ja säilyvät pitkään
- Käsittemalli taustalla (joka määrittelee entiteetit ja niiden hierarkian) stabiili:
 - Heijastaa kirjastosektorin velvoitetta kuvailla julkaistuja aineistoja

Kuvailuympäristö ja RDA

RDA:n käyttöönottoa tukevat tekijät

- Kansalliset tietovarannot:
 - Sanastot: mm. [Metatietosanasto](#)
 - Auktoriteettitietokannat: mm. Melindan [Asteri](#)
- [Sovellusohjeet](#) MARC 21 -formaatissa
- Kuvailun kansalliset asiantuntijaryhmät:
 - [Kusti](#), [Kumea](#), [Toiku](#), [Muusa](#), [Sisku](#)
 - Laativat kuvailutasot, linjaukset, esimerkit, tarkennetut kansalliset RDA-ohjeet, sovellusohjeet ja aineistokohtaiset työohjeet

Tietomallin/formaatin ja kuvailuvälineiden muutos

- MARC 21 -formaatile tulossa korvaaja lähivuosien aikana
 - RDA toivoo:
 - RDA:n kaikkien elementtien tallentamismahdollisuutta
 - RDA:n entiteettien mukaista rakennetta
- Kuvailijan käyttöliittymä uudistuu formaatin/tietomallin myötä
 - RDA toivoo käyttöliittymää, jossa kuvailijan olisi mahdollista tuottaa kuvailusääntöjen edellyttämää kuvailua ekonomisesti ja laadukkaasti
 - Kuvailuohjeiden, kuvailun tuen ja kansallisten tietovarantojen integrointi osaksi käyttöliittymää

Eteneminen RDA-uudistuksessa

Kehitysprosessi

- Valmiina:
 - Suomenkielinen käännös kattava ja ajantasainen
 - Alkuperäisen RDA:n linjaukset siirretty uudistuneeseen RDA Toolkitiin
 - Kuvailutasomääritykset

- Tulossa:
 - Suomenkieliset esimerkit
 - Täydentävät linjaukset
 - Tarkennetut kansalliset ohjeet
 - MARC 21 -sovellusohjeiden päivittäminen
 - Metatietosanaston päivittäminen

Vakiintumisprosessi

- RDA Toolkitin sisältö päivittyy neljä kertaa vuodessa
 - Sama tahti suomenkielisessä versiossa
- RDA:han vaikuttaminen
 - Sääntötekstistä, sen suomennoksesta ja linjauksista voi antaa palautetta kuvailusääntöpalveluun (kuvailusaannot-posti@helsinki.fi)
 - Palauteprosessit tullaan uudelleenkäynnistämään vuoden 2023 aikana myös kansainvälisesti: ks. [Vaikuta RDA:han](#)

Vakiintumisprosessi (2)

- Käyttöönnotot
 - Ajankohdasta päätetään tietojärjestelmäkohtaisesti
 - Takautuvan konversion vaativia muutoksia ei ole tulossa paljoa
 - Takarajana alkuperäisen RDA Toolkitin poistuminen verkosta (ajankohdasta ei vielä tietoa)

- Uudistuneen RDA:n jatkokoulutustarve arvioidaan koulutuspalautteen perusteella: Antakaa palautetta!

Kiitos.

Marja-Liisa Seppälä (marja-liisa.seppala@helsinki.fi)

Kuvailusääntöpalvelu (kuvailusaannot-posti@helsinki.fi)